

Eloisan aineen ontologiaa ja politologiaa

Jane Bennett: *Vibrant Matter. A Political Ecology of Things.* Duke University Press, Durham 2010. 176 s. ISBN 978-082-234633-3

Jane Bennettin kirja *Vibrant Matter* on synnyttänyt paljon värisevää innostusta niin sosiologian ja politiikantutkimuksen kuin filosofiankin kentillä. Teos hylkää ajatuksen materiaalisesta jonakin aktiivisista ja vapaista ihmissubjekteista erillään olevana passiivisena ja mykkänä ”materiana” ja korostaa sen aktiivisuutta ja odottamattomia, yllättäviä vaikutuksia. Tässä ei tietenkään ole mitään uutta tai kumouksellista Bruno Latourinsa lukeneille. Ajatus ei-ihmisten toimijuudesta on toimijaverkostoteorian ja uusmaterialistisen näkökulman (esim. Karen Barad) perusteesejä. Omaperäistä Bennettin teoksessa on kuitenkin hänen tulokulmansa näihin keskusteluihin. Yhtäältä hän lähestyy kysymystä materian aktiivisuudesta Henri Bergsonista Gilles Deleuzeen kulkevan vitalismin perinteen mukaisesti materian elämänä, materiaalisuuksille luontaisena viitaalisuutena. Toisaalta Bennett kytkee materiaalisien vitalismin poliittiseen ekologiaan. Ajatuksella on vihreä motiivi: hyväksikäytävä ja vahingoittava suhteemme luontoon voisi muuttua, jos vain lakkaisimme pitämästä aineellisia asioita elottomina ja passiivisina objekteina ja sen sijaan ottaisim-

me vakavasti niiden eloisan aktiivisuuden. Esimerkiksi muutaman vuoden takainen Eyjafjalla-tulivuoren purkaus osoittaa, että ei-inhimilliset voimat kykenevät paljastamaan monimutkaisen yhteiskuntajärjestelmämme haurauden.

Kirjan luvut toimivat itsenäisesti. Politologinen näkökulma on selkeimmillään luvuissa 2 ja 7. Materian tehtävistä näissä luvuissa vastaavat moderni sähköjärjestelmä ja kastemadot. Esineiden ja asioiden (*things*) subjektiuden ja objektiuden tilalle Bennett tarjoaa spinozistista mosaiikkia, yksinkertaisten kappaleiden kokoutumaa tai toimentoa (*assemblage*), jolla on tietty yhdessäolon tapa. Kirjoittaja tarkastelee kokoutumaluonteisia entiteettejä kuten sähkökatkon alas ajamaa sähköjärjestelmää yhtäältä operatiivisena teatterina (*theater of operations*), toisaalta toiminnallisena parvena (*agentic swarm*).

Kolmannessa luvussa Bennett jäljittää elämää ruuasta. Käsitteilyote on innostunut mutta välillä harmillisen luettelomainen. Muutamassa sivussa käsitellään omega-3 rasvahappojen vaikutukset aivoihin, yhdistetään Foucault’n tuottavan vallan ajatus ruokaan – ruoka synnyttää ylipainoa ja läs-

kiä – ja tarkastellaan Nietzschen ajatuksia ”soturiruuasta”. Bennett maalaa kuvaa ruuan toimijuudesta ajoittain hauskein tavoin: perunalastupussin edessä ”minä” voi joutua pakonomaisen liikesarjan vangiksi käden hamutessa pussista aina vain uutta lastua suun syötäväksi, jolloin perunalastu osoittaa voimansa toimijana (s.40). Tässäkin kohtaa kysymys on toimijoiden koosteesta: perunalastu osoittaa voimansa vasta herkkusuun edessä, ei yksinään.

Neljännessä luvussa Bennett puhalttaa eloa metalliin hakien potkua Deleuzen virtuaalisesta. Metallia ei ole koskaan paikallaan vaan aina liikkeessä, oli kyse sitten patsaista, teräksisistä kannatinpalkeista tai ihmiskehon mineraaleista.

Luvussa viisi Bennett tarkentaa omaa näkökulmaansa materian elämään keskustelemalla ennen kaikkea Bergsonin sekä biologi ja filosofi Hans Drieschin kanssa. Siinä missä perinteisen vitalismin edustajat nojasivat periaatteelliseen jakoon elämän ja materian, orgaanisen ja epäorgaanisen välillä, Bennettin eloisan aineen ontologia koettaa purkaa nämä jaotellut. Sille elämä ei ole aineesta erotettu ja siihen lisätty periaate, vaan

myös aine on jotakin elävää ja pörisevää.

Kuudennessa luvussa Bennett pyrkii tekemään eroa amerikkalaisen jeesusoikeiston ”elämän kulttuurin” (*culture of life*) kantamaan vitalistisuuteen. Jälkimmäiselle vitalisuus tietenkin tulee Jumalan asentamasta sielusta, jolloin vitalisimpia ovat todelliseen vauputeen uudestisyntyneet kristityt, kun taas esimerkiksi lähi-idän ”terroria rakastava” ihmisaines tarvitsee elinvoimansa vapautukseen apua – tarvittaessa jopa ”ennalta ehkäisevän” sodan muodossa. Jeesusoikeiston vitalistisuushierarkiassa vielä alempana ovat muun muassa eläimet ja ekosysteemi kokonaisuudessaan – pohjimmaisena epäorgaaninen mekanistinen materia. Bennett siis näkee hierarkkis-vitalistisessa ontologiassa taipumuksen johtaa moraalipoliittisiin hirviömäisyyksiin, vaikkei suhde voikaan olla välttämätön (esimerkiksi ekoteologia korostaa ihmisen vastuuta luomakunnan kaitsijana). Tulevassa vitalistisessa materialismissa olisi silti yhdistettävä kaiken vibrantti eläväisyys jonkinlaiseen radikaaliin moraalipoliittiseen tasa-arvoon.

Jo mainitussa seitsemännessä luvussa Bennett käsittelee julkisen tai yleisön (*public*) käsitettä ja poliittisen toiminnan (*political action*) määrittelyä suhteuttamalla ajatuksiaan Deweyn, Latourin ja Rancieren poliittista toimintaa koskeviin ideoihin. Poliittinen toiminta ei Bennetin ajattelussa koske yksin ihmisiä vaan hyvin monenlaisia materiaalisia toimijoita. Näin ajatellen Bennett pyr-

kii laajentamaan yhteisön, yhteisen toiminnan ja poliittisen toimijan määrittelyä. Bennett korostaa erilaisten toimijoiden linkittymistä yhteen erilaisissa tilanteissa ja toiminnan vuorovaikutuksellisuutta ja vaikuttavuutta tavalla, jota on vaikea ennalta arvioida tai rajata. Hän ulottaa Deweyn implisiittisesti ihmisiin keskittyvän lähestymistavan Latourin luonnon ja kulttuurin välisiä eroja häivyttävään tarkasteluun. Bennett nostaa esille Latourin ajatuksia asioiden parlamentista, jossa ideana on erilaisten toimijoiden – myös ei-ihmisten – kuuleminen (kuulemisella ei tässä yhteydessä tarkoiteta vain kielen varassa tapahtuvaa kommunikointia) sekä Rancieren käsityksiä yleisön koherenssia horjuttavasta poliittisesta teosta. Poliittinen teko voidaan ymmärtää luonnon voimana: voimana, joka viriää vastustamaan epäoikeudenmukaista kohtelua. Sen tarkoituksena on tehdä asioita uudella tavalla näkyviksi. Tässä Bennett näkee mahdollisuuden kehittää materiaalisesta demokratian teoriaansa.

Luvussa kahdeksan Bennett ehdottaa ympäristön käsitteen tilalle energisen materiaalin käsitettä perustellen tätä muun muassa sillä, että aikaisempi näkemys ympäristöstä on ollut ihmiskeskeinen eikä siinä ole huomioitu ei-ihmistä toimijoita, niiden yhteen kietoutumista tai osallisuutta ihmisessä ja hänen elämässään. Jälleen kerran Latourin ja myös Guattarin ajatteluun tukeutuen Bennett esittää modernin ihmisen samanaikaisesti sekä erilliseksi luonnosta että yhä riippuvaisemmaksi siitä.

Mikäli hyväksytään, että ero inhimillisen ja ei-inhimillisen materiaalin välillä on häilyvä, tarvitaan uudenlaisia käsitteitä, jotka paremmin tuovat esille elävän materiaalin yhteen kietoutumisen ja luonnon ja kulttuurin erottelun häilyvyyden. Spinozan ajatteluun nojautuen Bennett kehittää luonnon lopuksi käsitystä ihmisestä osana luonnon luovuutta ja uutta synnyttävää voimaa.

Bennettin kirjan ytimenä on ajatus kulttuuristamme osana laajempaa kokonaisuutta, ekosysteemiä. Siksi tarvitsemme uudenlaisia käsitteitä ja menettelyjä, jotka nykyistä paremmin ottavat huomioon myös muut toimijat kuin ihmiset. Nämä moninaiset ei-ihmistä toimijat ovat osallisina erilaisissa tilanteissa. Ne ovat myös osa yleisöä, joka on syntynyt tietyn ongelman ympärille.

Kirjassaan Bennett yhdistelee mielenkiintoisella tavalla hyvin erilaisia ajattelijoita etsiessään tukea demokratian materiaalisemmalta ymmärtämiselle. Tähän liittyy myös teoksen keskeinen heikkous. Bennett esittelee ansiokkaasti muiden kirjoittajien ajatuksia, mutta hänen oma kontribuutiossa uuteen vitalistiseen materialismiin supistuu lopulta elähdyttäviksi tarkoitetuilla metaforilla ja proosapätkillä helskyytelyksi yleisontologista ”mekanistisuutta” vastaan. Teos toimii kuitenkin oivana johdatuksena uusmaterialistisiin keskusteluihin.

Rauni Parvén